

Primăria Comunei
Giulești

Fundația
Hanns
Seidel

Fundația
Corneliu
Coposu

Academia Civică

Centrul de Cercetări
Istorico - Teologice
Giulești Maramureș

ANUARUL

**CENTRULUI DE CERCETĂRI ISTORICO - TEOLOGICE ALE
CREDINȚELOR ȘI CULTELOR DIN MARAMUREȘ**

IV

<i>Ana BLANDIANA: Vecia caldă a lui Ilie Lazăr</i>	7
Cuvântul <i>Preasfințitului Părinte IUSTIN</i> Episcopul Ortodox Român al Maramureșului și Sătmăruului la 130 de ani de la nașterea dr. Ilie Lazăr	9
Cuvântul Episcopului greco-catolic de Maramureș <i>Vasile BIZĂU</i>	11
<i>Ion-Andrei GHERASIM: Bunicul meu, eroul meu</i>	13
<i>Laurențiu BATIN, Gheorghe ONIȘORU: Ilie Lazăr – simbol al rezistenței anticomuniste</i>	31
<i>Livia ARDELEAN: Presa românească despre Ilie Lazăr și politica regională în Maramureșul interbelic</i>	48
<i>Andrea DOBEȘ: Crâmpoie din perioada detenției și post-detenției lui Ilie Lazăr</i>	78
<i>Cosmin BUDEANCĂ: „72 de zile am stat într-un lac de sânge”. Ilie Lazăr și detenția în „Închisoarea tăcerii” de la Râmnicu Sărat</i>	97
<i>Teodor ARDELEAN: ILIE LAZĂR</i>	141
<i>Teofil IVANCIUC: Elie Laizăr, adică Ilie Lazăr și evreii</i>	160
<i>Ion PETROVAI: Ilie Lazăr și prietenii săi tineri și mai în vârstă din Petrova Maramureșului</i>	167
<i>Cristian BORZ: Când prietenia devine slujire: Ilie Lazăr și Iuliu Maniu</i>	204
<i>Ioan ARDELEANU-PRUNCU: ILIE LAZĂR la 130 de ani de la naștere</i>	208
<i>Virgiliu ȚĂRĂU: Despre doi prieteni și despre posteritatea lor. Ilie Lazăr și Aurel Socol</i>	214
<i>Alin-Spiridon PRALEA: Contribuția lui Ilie Lazăr la Marea Unire</i>	232
<i>Mirela Ana BARZ: Casa Ilie Lazăr din Giulești ca reper al patrimoniului istoric și cultural maramureșean</i>	256
<i>Mesaj comemorativ al doamnei Niculina MOICA la aniversarea a 130 de ani de la nașterea dr. Ilie Lazăr – Giulești, 12 decembrie 2025</i>	273
<i>Fotografii din arhiva familiei Lazăr</i>	274
<i>Fotografii de la evenimentul comemorativ dedicat dr. Ilie Lazăr – Giulești, 12 decembrie 2025</i>	290

Înainte de toate, și înainte de a mă referi eu însămi la Ilie Lazăr, aș vrea să îi invit pe cititorii acestei cărți, care strânge la un loc studiile, mărturisirile și evocările închinat marelui fiu al satului Giulești, să își imagineze dimineața de iarnă, din preajma Crăciunului, când toți istoricii care semnează aceste pagini au descins de la marile universități aflate la sute de kilometri în satul din nordul extrem al țării, aflat chiar pe locul unde s-a atârnat harta în cui pentru a omagia un om politic născut acolo cu mai mult de un secol în urmă.

Aș vrea să-și imagineze cum au fost întâmpinați la intrarea în biserică de bărbații satului îmbrăcați în minunatele lor șube albe tivite cu negru și de femeile cu broboadele lor înflorate și catrințele lor dungate cu roșu, și cum, după slujba de pomenire, au mers cu toții la casa bătrânească unde s-a născut în urmă cu 130 de ani Ilie Lazăr și am depus coroane la statuia sa din centrul satului alături de șirurile de copii incredibil de frumoși, îmbrăcați în costume maramureșene.

Vă invit, dragi cititori, să faceți acest exercițiu de imaginație nu numai pentru a înțelege intensitatea însuflețirii din sala primăriei unde au fost citite comunicările pe care le veți citi, ci și pentru a vă pune cu adevărat întrebarea uimită cine a fost acest maramureșean de acum un secol pentru care au venit în miez de iarnă toți acești profesori universitari, printre care și autorul francez al unei istorii a comunismului?

În mod evident, răspunsul se află chiar în zecile de texte pe care încerc să le prefățez, dar uimirea rămâne întreagă. Pentru că Ilie Lazăr, înflăcărat participant la adunarea de la Alba Iulia, nu a fost cel mai important dintre făuritorii Unirii de la 1918 și, deși demnitar și parlamentar în multe rânduri, nu a fost nici cel mai important om politic al României interbelice. Și totuși numele lui sună încă uimitor de viu în sufletul popular al acestei părți de țară și

amintirea lui neștirbită poate încă declanșa asemenea entuziasme intelectuale. Răspunsul cred eu, constă în neobișnuita împletire de calități care formează definiția acestui impresionant personaj nu numai al istoriei ci și al mitologiei noastre. Pentru că Ilie Lazăr nu a fost numai un om politic ci și un erou popular, el a ținut discursuri nu doar în parlament, ci și în piețe publice și în adunări sătești, el a aparținut nu doar – și nu atât – clasei politice, cât acestor țărani care iată, încă îi cinstesc memoria de luptător.

Pe peretele sălii care îi este dedicată în Memorialul de la Sighet se află trei versuri populare transformate, oricât ar părea de neobișnuit, în slogan electoral: „Cine-a vota cu Ilie/ Va scăpa de sărăcie/ Și-a fi cald pe-a lui vecie”.

Ele vorbesc nu despre un om politic, ci despre un luptător pentru cauza binelui, un bine care este al tuturor și care nu se schimbă și nu încetează să fie visat oricât de schimbător ar curge în jurul lui istoria. De la steagul românesc înfipt pe primăria din Cernăuți la sfârșitul primului război mondial până la anii de suferință din închisorile comuniste, destinul de luptător al lui Ilie Lazăr a fost la fel de exponențial și de aceea atât țărani din Giulești, cât și profesorii universităților din București și din Cluj îl simt ca pe un reprezentant al lor, al unui adevăr simplu și comun, care trebuie continuat.

Despre această continuitate vorbește și faptul că inițiativa și realizarea acestor întruniri de omagii și entuziasme, s-a datorat lui Ion Andrei Gherasim, președintele Fundației Coposu și nepotul celui sărbătorit. Trecută din bunic în nepot, și din ideile lui Maniu în rezistența lui Coposu, continuitatea ajunge astfel până la tinerii de azi și îi obligă.

Pentru că nici o evocare nu este un drum spre trecut, ci unul spre prezent și spre viitor, iar evocarea lui Ilie Lazăr, în emoția acelei zile de iarnă și în acest volum, editat de primăria din Giulești, prin abnegația și dedicația bravului primar, dr. Laurențiu Batin, este o trecere a tribunului maramureșean și a simbolului pe care, cu o atât de perenă forță el îl reprezintă, peste vămile prezentului în viitor.

Cuvântul Preasfințitului Părinte IUSTIN Episcopul Ortodox Român al Maramureșului și Sătmărilor la 130 de ani de la nașterea dr. Ilie Lazăr

Ne-am adunat astăzi, aici, în inima Maramureșului istoric, la Giulești, pentru a-i aduce omagiu unuia dintre cei mai importanți fii ai acestui ținut: **dr. Ilie Lazăr** — avocat, luptător pentru drepturile românilor, om politic de mare caracter și un patriot neclintit.

Se împlinesc 130 de ani de la nașterea sa, însă pentru noi, maramureșenii și pentru întreaga Românie, moștenirea lui rămâne vie, luminoasă și exemplară. Într-o epocă marcată de frământări politice, de schimbări dramatice și de încercări grele, Ilie Lazăr a rămas, cu o verticalitate rară, **omul care nu a făcut niciodată compromisuri**. A apărat adevărul, libertatea și demnitatea românească cu toate forțele sale, fără să se teamă de consecințe.

Ca tribun al Marii Uniri, ca avocat care a pus legea în slujba dreptății, ca lider politic apropiat de oameni și ca martir al temnițelor comuniste, Dr. Ilie Lazăr a trăit o viață care nu poate fi privită decât cu respect și admirație. În el am avut unul dintre acei oameni pe care istoria îi alege pentru a-i transforma în reperi morale.

Prin glasul lui răsunau dorul de libertate, credința în România și dragostea pentru Maramureș. Prin faptele lui s-a clădit o generație de conștiințe care au înțeles că statul și națiunea nu se construiesc prin vorbe, ci prin credință vie în Dumnezeu, prin sacrificiu, curaj și dăruire necondiționată.

Astăzi, la 130 de ani de la nașterea sa, avem datoria să-l readucem în conștiința publică, în memoria tinerilor, în cultura civică a României contemporane. Pentru că Ilie Lazăr este mai mult decât un personaj istoric - este **un model de onoare**, un memento despre cât de important este să rămânem demni, să apărăm libertatea și să nu uităm niciodată rădăcinile noastre.

Dr. Ilie Lazăr rămâne o punte între trecut și viitor, între jertfă și speranță. Iar noi, cei de astăzi, îi cinștim numele nu doar prin cuvinte, ci prin angajamentul de a păstra vie memoria sa și valorile pentru care a luptat.

Fie ca exemplul său să ne inspire și să ne însoțească drumul ca națiune!

Veșnică recunoștință și slavă memoriei lui dr. Ilie Lazăr!
Dumnezeu să-l odihnească în pace!

+IUSTIN

Episcopul Maramureșului și Sătmarului

Anul de grație 2025 a oferit lumii și societății noastre românești, mai multe evenimente ce au reflectat razele luminoase ale Anului Sfânt Jubiliar, ale Anului comemorativ național Iuliu Hossu, și ale omagierilor diferitelor personalități de marcă, ce au lăsat în urma lor o bogată moștenire istorică și culturală ce depășește timpul protagonismului lor.

Unul dintre ei, ce reprezintă cu demnitate comunitatea din care provine, este Dr. Ilie Lazăr, de la a cărui naștere au trecut 130 de ani, ce au fost omagiați în cadrul unui Simpozion în localitatea lui natală Giulești, tocmai în data împlinirii lor, 12.12.2025.

Orice comunitate are datoria și onoarea de a-și omagia fiii ei predilecți, întrucât aceștia nu doar prin obârșie moștenesc și oglindesc trăsăturile culturale și caracteriale ale valorilor în care au crescut, ci mai ales prin activitatea lor și eroismul vieții încununat cu suferință și jertfă pentru valorile naționale, au depășit granițele limitative ale locului de obârșie, ale apartenenței la o comunitate religioasă și a domeniului profesional în care au activat.

Distingându-se prin verticalitatea sa morală și prin fidelitatea față de valorile în care a crezut, omul politic Dr. Ilie Lazăr face parte din pleiada generației Marii Uniri, ai celor ce și-au adus aportul la realizarea însemnatului act al unirii Transilvaniei cu Regatul României. Lider recunoscut încă din prima tinerețe, se implică activ în mobilizarea și însoțirea delegațiilor maramureșeni la Adunarea de la Alba Iulia, și apoi, își continuă activitatea profesională și politică la cel mai înalt nivel până la arestarea și încarcerarea lui odată cu instalarea regimului comunist în România. Astfel, prin dedicare, fidelitate și coerență, el face parte dintr-o generație de eroi și martiri, fără a folosi cuvinte mari cu gratuitatea lipsei lor de acoperire faptică, putem spune cu obiectivitatea relativă a lecturii istorice că generația Marii Uniri, prin liderii ei, a fost una de excepție. Îi amintim aici pe cei mai cunoscuți fii ai locului, **intrați în conștiința națională: George Pop de Băsești, Pr. Dr. Vasile Lucaciu și episcopul martir Alexandru Rusu.** Împreună cu episcopul de Maramureș, Ilie Lazăr a împărtășit aceeași soartă a arestării și încarcerării în închisorile regimului comunist. Mai mult, împreună cu ei erau reduși la tăcere mulți alții din elită politică și culturală a țării, precum și întregul corp episcopal al

Anul de grație 2025 a oferit lumii și societății noastre românești, mai multe evenimente ce au reflectat razele luminoase ale Anului Sfânt Jubiliar, ale Anului comemorativ național Iuliu Hossu, și ale omagiilor diferitelor personalități de marcă, ce au lăsat în urma lor o bogată moștenire istorică și culturală ce depășește timpul protagonismului lor.

Unul dintre ei, ce reprezintă cu demnitate comunitatea din care provine, este Dr. Ilie Lazăr, de la a cărui naștere au trecut 130 de ani, ce au fost omagiați în cadrul unui Simpozion în localitatea lui natală Giulești, tocmai în data împlinirii lor, 12.12.2025.

Orice comunitate are datoria și onoarea de a-și omagia fiii ei predilecți, întrucât aceștia nu doar prin obârșie moștenesc și oglindesc trăsăturile culturale și caracteriale ale valorilor în care au crescut, ci mai ales prin activitatea lor și eroismul vieții încununat cu suferință și jertfă pentru valorile naționale, au depășit granițele limitative ale locului de obârșie, ale apartenenței la o comunitate religioasă și a domeniului profesional în care au activat.

Distingându-se prin verticalitatea sa morală și prin fidelitatea față de valorile în care a crezut, omul politic Dr. Ilie Lazăr face parte din pleiada generației Marii Uniri, ai celor ce și-au adus aportul la realizarea însemnatului act al unirii Transilvaniei cu Regatul României. Lider recunoscut încă din prima tinerețe, se implică activ în mobilizarea și însoțirea delegațiilor maramureșeni la Adunarea de la Alba Iulia, și apoi, își continuă activitatea profesională și politică la cel mai înalt nivel până la arestarea și încarcerarea lui odată cu instalarea regimului comunist în România. Astfel, prin dedicare, fidelitate și coerență, el face parte dintr-o generație de eroi și martiri, fără a folosi cuvinte mari cu gratuitatea lipsei lor de acoperire faptică, putem spune cu obiectivitatea relativă a lecturii istorice că generația Marii Uniri, prin liderii ei, a fost una de excepție. Îi amintim aici pe cei mai cunoscuți fii ai locului, intrați în conștiința națională: George Pop de Băsești, Pr. Dr. Vasile Lucaciu și episcopul martir Alexandru Rusu. Împreună cu episcopul de Maramureș, Ilie Lazăr a împărtășit aceeași soartă a arestării și încarcerării în închisorile regimului comunist. Mai mult, împreună cu ei erau reduși la tăcere mulți alții din elită politică și culturală a țării, precum și întregul corp episcopal al

Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică, și de aceea apelativul generației de eroi și martiri este pe deplin justificat.

Titlul Simpozionului ținut la Giulești: *Dr. Ilie Lazăr - destinul exemplar al unui model pentru generațiile viitoare*, ne provoacă la analiza și sinteza unei vieți ce a stat sub semnul patriotismului și a puterii de jertfă pentru comunitate și pentru țară. Un model este mereu actual pentru generațiile ce-l succed, dacă valorile ce au stat la fundamentul vieții și activității celui invocat, sunt recunoscute, asumate și actualizate. Aș aminti aici succint: credința, verticalitatea morală și slujirea unei cauze nobile ce transcende interesul personal sau de grup.

Dr. Ilie Lazăr a fost un fiu al Bisericii Greco-Catolice de la care și-a primit fundamentul religios și hrana spirituală și culturală, ce a nutrit sufletul și mintea altor generații ce au precedat generația sa, cu lumina credinței, cu generozitatea iubirii semenilor, a comunității și a neamului său.

Tradiția Școlilor Blajului a rodit relativ repede în tot spațiul transilvan și a înmugurit în vlăstarii din Maramureș și de dincolo de Carpați. Verticalitatea morală ce l-a făcut să fie fidel țelului său, partidului politic din care făcea parte și poporului român în încercarea sa de a se opune celor ce îl robeau și îi anulau libertatea, rămâne și azi un far de lumină înspre care privim cu recunoștință. Într-o lume predominantă de relativism moral, fragmentare ideologică și antagonism socio-politic, coerența și fidelitatea par a fi apanajul altor lumi, sau altor vremi. Cred că și din această perspectivă, o privire purificată aruncată în trecutul nu foarte îndepărtat, poate întâlni figuri caracteriale de excepție și oameni verticali, morali și deplin implicați.

Domnului Ion Andrei Gherasim, președintele Fundației Corneliu Coposu, inițiatorul și organizatorul acestui Simpozion dedicat omagierii unui fiu al acestor ținuturi maramureșene, Dr. Ilie Lazăr, cuvenitele mulțumiri și aprecieri pentru strădania și truda de a actualiza memoria unui destin ce se cuvine a fi redescoperit.

† Vasile Bizău

Episcop greco-catolic de Maramures

Parafrazând titlul unui film francez cu Gerard Depardieu, de la începutul anilor 90, am considerat oportun ca acesta să fie titlul comunicării mele, deoarece din fragedă pruncie, "Moșu" a reprezentat pentru mine mai mult decât un bunic cu părul alb, care-și duce nepoțelul la grădiniță. El era Eroul meu, Eroul poveștilor mamei, Eroul care mi-a marcat adolescența și Eroul familiei noastre.

A fost un fel de haiduc modern pe care maramureșenii îl iubeau așa cum fusese iubit cândva Pinte. Și nu-i ușor să devii faimos și iubit într-atât cât să fii urmat cu încredere și din tot sufletul de către semenii, mai ales în vremuri de restriște, cum erau atunci! Pe Ilie Lazăr camarazii, prietenii, maramureșenii, românii în general l-au urmat fără șovăire chiar și atunci când în joc a fost viața lor! De nenumărate ori! După ce analizezi „fără ură și părtinire” sacrificiul acestui OM realizezi că de fapt, aproape toată viața lui Ilie Lazăr, exceptând copilăria, a fost închisoare și durere. Dușmani i-au fost pe rând ungurii, austriecii, extrema dreaptă română și la final, cea mai lungă perioadă, extrema stângă română, comuniștii care l-au urmărit și stresat până la moarte. Indiferent cine au fost cei care au încercat să-l îngenuncheze s-au lovit de o stâncă, pe care n-au putut-o urni în nici-o parte.

Ilie Lazăr a urmat școala primară din Sighet, apoi Liceul Piarist din aceeași localitate. Din clasa a V-a s-a mutat la Liceul din Lugoj, destul de departe de satul natal, dar s-a dovedit că decizia de a se instrui în Banat a fost benefică. Perioada șederii la Lugoj a avut asupra sa o mare influență pozitivă. A întâlnit acolo oameni de mare cultură, exista la Lugoj o „adevărată atmosferă românească”. A avut colegi care vor deveni personalități ale vieții științifice, culturale sau politice românești: Valeriu Branîște, Ion Vidu, Coriolan